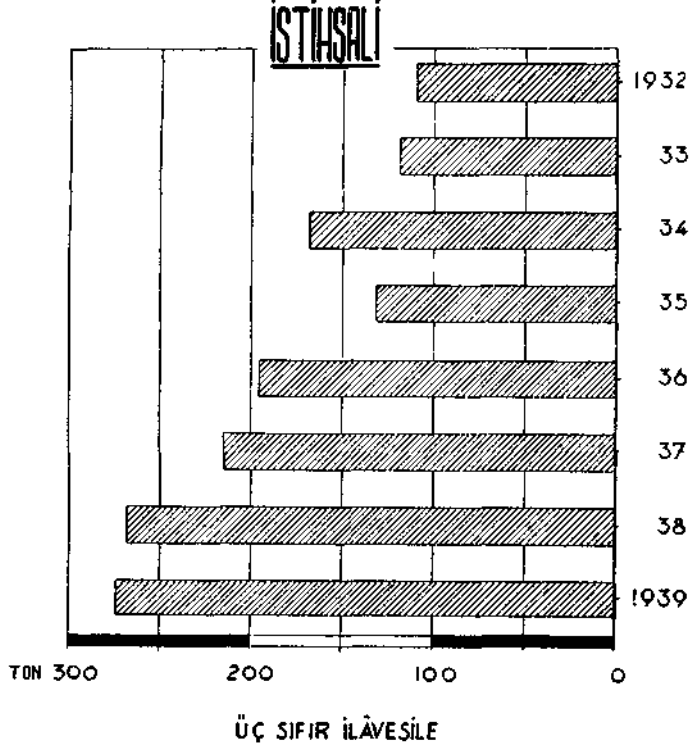

1932-1939 SENELERİNDE TÜRKİYE ÇİMENTO

1932-39 senelerinde Türkiye çimento istihsalâtı

Sene	Ton	Sene	Ton	Sene	Ton	Sene	Ton
1932	108.163	1934	168.500	1936	195.493	1938	267.568
1933	117.995	1935	131.175	1937	214.794	1939	274.742

Hulâsa, 1939 senesi umumî maden istihsal ve imrarat durumunun bir blânçosunu yaparken millî madenciliğimizin memnuniyeti mucip halde olduğunu kaydetmeliyiz.

M. T. A.

1939 Dünya Madenciliği ve Avrupa Harbi.

Umumî vaziyet

1939 eylülünde Avrupa harbi başlarken beynelmilel maden piyasasında bir darlık ve 1914 - 18 umumî harb senelerinde olduğu gibi bütün metal fiatlarında bir hızla yükseliş beklenmekte idi. Halbuki metal piyasasının vaziyeti bu harbde cihan harbine nisbetle büyük bir tahavvül kaydetmektedir. Amerika B. D. nin 1914 - 1918 senelerinde umum istihsaldeki hissesi bakırda % 63, çinkoda % 54 ve kurşunda % 44 iken, son harbe tekaddüm eden 1937 - 38 senelerinde bu hisseler vasatı olarak bakır

1937-38 senelerinde Türkiye, portland çimentosu, magnezyum ve alüminyumlu çimento gibi hususî cinslerini ithal ederken alelade çimento ihtiyacını dahilinde temin meselesini hal etmiş bulunuyordu.

1938 senesinden itibaren çimento sanayiinde mühim bir merkezleşme kaydedilmektedir. Aynı zamanda Türkiye çimento istihsalâtı gittikçe bir tezayüd kaydetmektedir.

Memleketin son 8 sene zarfındaki çimento istihsalâtındaki sistematik artışı aşağıdaki cetvelde gözükmektedir.

için ancak % 30, kurşun için % 28, çinko için ise % 23 ü tutmuştur. Aynı zamanda Japonya, Hindistan ve Afrika'nın başlıca metal istihsalâtı oldukça artmıştır. Bu vaziyet başlıca memleketlerin maden ihtiyaçlarını temin meselesinde bazı değişiklikler husule getirdiği gibi, fiat durumuna da tesirsiz kalmamıştır. Bundan maada son harbin bir iktisadî harb olduğu kadar bir mayn harbi de olması yüzünden deniz seyrüseferinin emniyet ve intizamının ihlâli neticesinde Londra'da metal fiatları yükselirken, New-York piyasasında düşmüştür. Meselâ 1940 senesi şubatının ilk haftasında New-York'da bakır fiatı libresi 11,62 den 11,25 sente inmiştir, ve aynı zamanda kurşunda olduğu gibi mühim metallerin stokları çoğalmağa başlamıştır.

1914 - 18 senelerindeki umumî harbde İngilterenin kurşun sarfiyatı tedricen artmışken, son harbde muvakkat bir tezayüdden sonra gerilemeğe başlamıştır. Hattâ çinko ile kalay sarfiyatı normalin aşağısına düşmüştür.

Harbi umumîden sonra teknik sahadaki inkişaf metal sarfiyatının çoğalmasına medar olduğu gibi metallerin maliyet fiatlarını da indirmiştir. Bundan dolayı harbe tekaddüm eden aylarda metal fiatları harbi umumî arifesi fiatlarından çok farklı ve düşüktü. Bu vaziyet muharib memleketlerin ithalâtını teşvike ve stok teşkiline yardım etmiştir.

Umumî harbin bidayetinde Londra piyasasında bakır fiatı 61 1/2 sterlin iken 1917 de vasatı olarak 125 sterline yükselmiştir. Kurşun fiatı ise 1914 de 18 1/2 sterlin-den 1916 da bir misli artarak 32 1/2 sterlini bulmuştur. Çinko keza 22 1/2 den 2 sene zarfında 67 1/2, ve 1914 de 156 3/4 sterlinden muamele gören kalay 1918 de 329 1/2 sterline fırlamıştır. Aynı vaziyet New-York piyasasında da kaydedilerek 1914 de bakır elektrolitik fiatı libre başına 13,602 iken, 1916 da 27.202 dol. sentine, kurşun fiatı ise 3,862 den 1917 de vasatî 8,787 sente fırlamıştır.

Hali hazırda çinko hariç olmak üzere beynelmilel piyasada başlıca madenlerde harbin 7 nci ayında bile bir kıtlık hissedilmemektedir. Hattâ Amerika B. D. i bakır istihsalinin tahdidî tasavvurunda bulunmaktadır. Kurşun fiatlarında son zamanlarda bir tenzilât kaydedilmektedir. Kalay fiatlarındaki düşüklük, kalay istihsalinin 1940 senesi nisan - haziran ayları için tahdidini mucip olmuştur.

Amerika B. D. i harbi umumîde muharib devletlerin metal tüccarı idi. Halbuki bu harpde Amerika'nın metal sarfiyatı arttığından istihsalini kendi ihtiyacına göre tanzim etmekte ve ihracat meselesini ikinci sıraya bırakmaktadır. Bu vaziyet karşısında yakın âtidede Amerika B. D. haricinde metal istihsalinin çoğalması beklenilmektedir. Neticede metal fiatlarında yeni bir gerileme safhası başlayacağı ümit edilmektedir. Aynı zamanda, muharib memleketler müstesna, bitaraf memleketlerde metal sarfiyatının tahdidî baş göstermektedir. Son zamanlarda Meksika, Cenubî Amerika ve Afrika gibi bitaraf memleketler metal istihsalâtında daha büyük rol oynamağa başlamışlarken, bunların istihsale nisbeten istihlâkleri gayet cüz'idir. Bundan dolayı ve seyrüsefer güçleşmesi yüzünden deniz aşırı memleketlerin metal stokları çoğalmakta iken Avrupa'da metal stokları azalmaktadır.

Bu vaziyeti daha sarîh olarak tebarüz ettirmek maksadile son harbe tekaddüm eden 1938 senesinde muhtelif kıtalara göre başlıca maden istihsal ve istihlâkine dair cetveli dercedelim (1000 ton hesabı):

Kıtalar	BAKIR		KURŞUN		KALAY		ÇİNKÖ	
	İstihsal	İstihlâk	İstihsal	İstihlâk	İstihsal	İstihlâk	İstihsal	İstihlâk
Avrupa	737,4	1.363,0	457,4	1.049,1	79,4	84,6	790,4	888,6
Asya	115,9	227,1	155,8	118,2	85,6	19,8	94,5	116,2
Afrika	95,9	5,0	27,3	6,0	1,8	1,4	10,4	5,0
Amerika	1.280,0	531,3	774,5	408,0	1,1	56,4	596,8	384,9
Avustralya	17,4	17,4	227,3	26,0	3,3	2,4	70,9	52,0

Bu cetvele bakılırsa Avrupa'dan başka kıtalarda kurşun sarfiyatı istihsale nazaran çok geride olduğu ve Avrupa'nın başlıca metal sarfiyatının kendi istihsaline nazaran 1-2 misli arttığı görülür. Kalay istisnâ bir vaziyettedir ve Amerika'nın kalay sarfiyatı istihsaline nazaran çok yüksektir. Binaenaleyh Avrupa ile Amerika B. Devletleri dünya metal istihsalinin başlıca müstehtlikleridir. Harbden faydalanarak Amerika B. D. i stoklarını azaltmışsa da, dünya metal istihsalinin nisbeten yüksek olması piyasada talepleri temin etmeğe kâfi miktarda metal bulundurmaktadır.

Beynelmilel metal piyasasına sathî bir bakıştan sonra 1939 senesinde münferit ve başlıca madenlerin istihsal, istihlâk ve fiat durumlarını ve 1940 senesinin bidayetindeki dünya madencilik vaziyetini kısaca gözden geçirelim.

Bakır :

Resmî istatistiklere göre 1939 senesinin bakır istihsalâtı 2.114.670 tonu bulmuş ve 1938 senesine nazaran 123.116 ton veya % 6,18 nisbetinde bir tezeyüd kaydetmiştir. Buna mukabil bakır sarfiyatı 1938 senesine nazaran 308.300 ton veya % 15,6 nisbetinde artmış ve 2.284.000 tona baliğ olmuştur.

Tabiî olarak 1940 a devrolunan bakır stoku 1939 başlangıcına nazaran oldukça azalmıştır. Meselâ Amerika B. D. nin bakır stoku son bir sene zarfında 362 milyon libreden 197 milyon libreye düşmüştür.

1939 yılı dünya bakır istihsalâtına % 32 ile iştirak eden Amerika B. D. nin bakır istihsalinde 1938 e nisbetle 190.000 şort ton bir tezeyüd mevcutken, gecen sene sarfiyatı bir rekor teşkil etmiş ve 1938 e nazaran % 77 nisbetinde bir artış göstermiştir. Yerli bakır cevherinin izabesindeki tezeyüd % 33 nisbetindedir. Aynı zamanda bakır cevheri ithalâtı 1938 e nazaran % 25 nisbetinde artarak 1930 danberi kaydedilmeyen bir yüksekliği bulmuştur. Buna mukabil bakır ihracatı cüz'i bir şekilde azalmıştır.

Amerika B. D. nin bakır sarfiyatı 1939 senesinde 775.000 tondur. Yılın son 3 ay zarfında 237.000 tona baliğ olmuşsa da sene nihayetine doğru azalmağa yüz tutmuş bulunmakta ve birinci teşrin istihlâki 84.000 ton olduğu halde birinci kânun ayında ancak 71.000 tonu tutmaktadır. Bundan dolayı 1940 senesinin ilk 3 ayındaki bakır sarfiyatı 200.000 ton küsur olarak tahmin edilmektedir.

Amerika B. D. nin 1940 bidayetindeki bakır ihracatına gelince ikinci kânun ayı

zarfında cem'an 57,604 ton musaffa bakır ihraç edilmiş ve bu miktarın 26.603 tonu Sovyet Rusya, 12.604 tonu Japonya, 6,446 tonu Fransa ve 5.114 tonu da İtalya tarafından ithal edilmiştir.

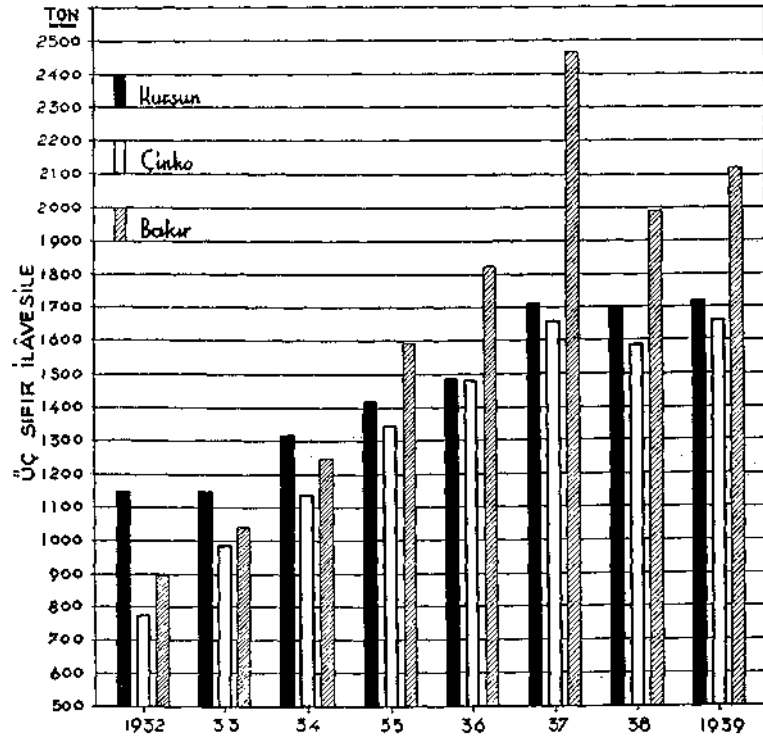
Amerika B. D. nin musaffa bakır stoku 1.1. 1940 tarihinde 159.485 ton iken ikinci kânun 1940 sonunda 135.441 tona inmiştir.

1939 da Amerika B. D. i bakır istihsali artmışken Şili ve Afrika istihsalinde bir tenakus kaydedilmektedir. Meşhur Haut Katanga madenlerinin 1939 senesi bakır istihsali ancak 123.000 tonu bulmuşken, 1940 senesi ilk 6 ay için bu istihsalin 80.000 tona çıkarılması derpiş olmaktadır.

Mecmuamızın geçen sayısında olduğu gibi bu nüshanın istatistik ve fiyat kısmında da 1939 senesi zarfında bakır fiyatlarındaki temevvüce dair malûmat verildiğinden bu sütunlarda yalnız 1939 nihayeti ve 1940 bidayetindeki fiyat durumunu gözden geçirelim:

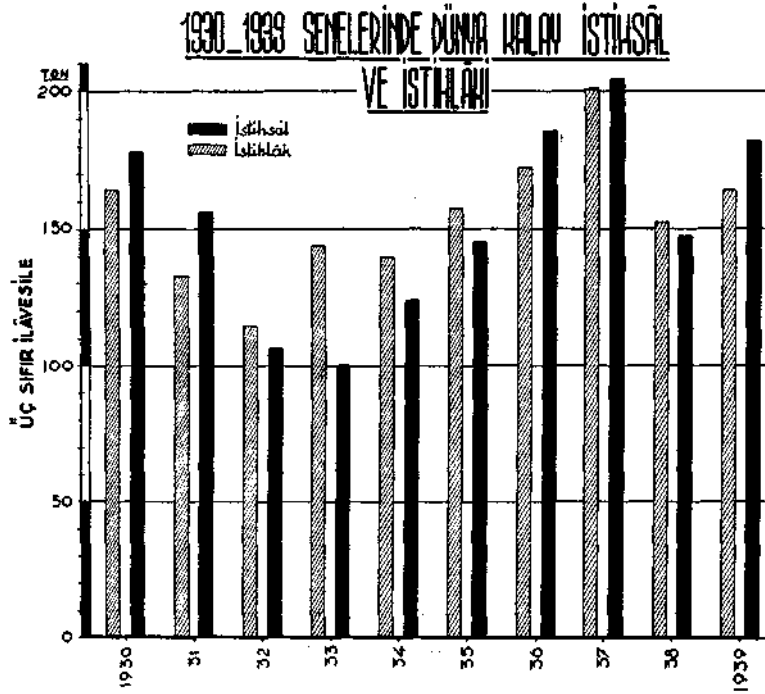
Metal borsası kapanmadan evvel Londra piyasasında son serbest bakır fiyatı standard için 44 3/4 ile 45 sterlin ve elektrolitik bakır 52 ile 54 sterlin seviyesini bulmuştur. Sene nihayetine doğru elektrolitik bakır narhı 62 sterline çıkmış 1940 senesinin mart ortalarına kadar aynı vaziyeti muhafaza etmiştir. Halbuki New-York piyasasında elektrolitik bakırın ihracat fiyatı eylül 1939 vasatı olarak libre başına 9.943 sent iken ikinci teşrinde 12,929 a çıktıktan sonra birinci kânunda 12,631 e düşmüştür. Amerika piyasasındaki fiyat gerilemesi 1940 da da devam ederek 10.1.1940 tarihine kadar libresi 12 sentten satılan elektrolitik bakır ikinci kânun nihayetinde 11,50 sente düşmüş ve şubat ortalarına kadar aynı seviyeyi muhafaza etmiştir. Şubat bidayetinden itibaren Amerika B. D. inde metallere olan talebin zayıflaması yüzünden şubat ortalarına doğru bakırın libresi 11,25 sente kadar inmiştir.

DÜNYA BAKIR KURSU VE ÇİNKÜ İSTİHSALATI

Kalay :

1939 senesinde dünya kalay istihsali 183.000 tonu bulmuş ve 1938 senesi istihsaline nazaran 34.000 ton veya % 21,71 nisbetinde artmıştır. Bu artış bilhassa Malaya adaları, Siyam ve Nigerya istihsalinde şayanı dikkattir. 1938 senesinde 43.247 long ton kalay istihsal eden Malaya 1939 yılında istihsalini 55.945 tona çıkarmağa muvaffak olmuş ve dünya kalay istihsaline % 31,34 nisbetinde iştirak etmiştir.

1940 senesinin ilk 3 ay için ihracat hisselerinin standard miktarının % 120 sine çıkarılması kalay istihsalini teşvik ederek fiatlara tazyik yaptığından, Beynelmîlel kalay karteli şubat 1940 toplantısında cari senenin nisan - haziran ayları için ihracat hisselerini standardın % 80 ine indirmeğe karar vermiştir. Bu tedbir kalay istihsalinde nisan dan itibaren geçen devreye nazaran % 40 nisbetinde tenkisat yapılacağına işaret etmektedir. Harbin ilk 5 ayında dünya kalay istihsali 113.400 ton olarak tahmin edilmektedir, buna mukabil kalay istihlâki ancak 86.200 tondur.

Umumen 1939 yılı kalay istihlâki 1938 senesine nazaran 13.500 ton veya % 8,9 nisbetinde gibi ehemmiyetsiz bir tezayüd kaydetmektedir. Kalay müstehlikleri arasında 70.000 ton ile Amerika B. D. ilk safta gelmekte ve 1938 senesine nazaran 20.000 ton küsur fazla kalay sarfettiği görülmektedir. İngilterenin kalay istihlâki son bir sene zarfında 18.290 tondan 26.000 tona çıkmıştır. 1939 senesi zarfında dünya kalay stokunda bir azalış mevcuttur. 31.12.1939 tarihinde dünya stoku 50.407 tonu bulmuştu. Bu azalış 1940 senesinin ilk aylarında da şayanı dikkattir. Dünya kalay stoku şubat ayı zarfında 2.115 ton azalarak 32.722 tona düşmüştür.

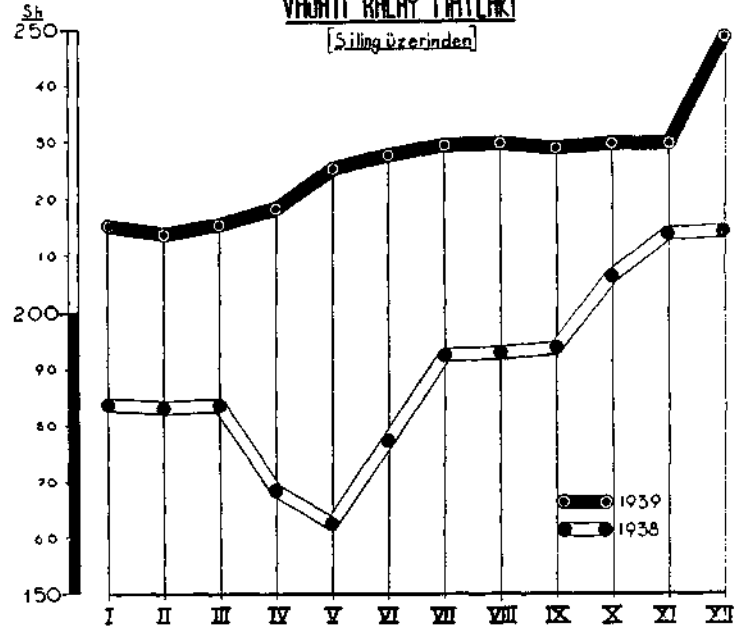
İngilterenin kalay stoku ise şubatta 10.500 tondan 2.529 tona inmiş bulunmaktadır. Bu miktara tampon ihtiyatı dahil değildir.

1938 ve 1939 un münferid aylarında Londra ve New-York piyasasında aylık vasatî kalay fiatları:

A Y L A R	L O N D R A		N E W - Y O R K	
	Long ton - sterlin		Libresi sent	
	1938	1939	1938	1939
İkinci kânun	183.619	215.435	41.548	46.404
Şubat	183.144	213.906	41.373	45.640
Mart	183.473	215.375	41.219	46.213
Nisan	168.612	218.389	38.430	47.160
Mayıs	162.693	225.591	36.885	49.031
Haziran	177.429	227.511	40.376	48.853
Temmuz	192.512	229.833	43.428	48.548
Ağustos	192.965	229.859	43.276	48.793
Eylül	193.733	229.232	43.969	64.598
Birinci teşrin	206.911	229.913	45.253	55.580
İkinci teşrin	213.909	230.000	46.262	52.322
Birinci kânun	214.450	249.974	46.180	50.740
Senelik vasatı	189.457	226.177	42.301	50.323

Londra piyasasında 1939 kalay fiyatının senelik vasatı 226 sterlini tutmaktadır. Halbuki 1938 senesinin fiyat vasatı 190 ve 1937 yılında 242 sterlin idi. 1939 senesi nihayetine doğru Londra piyasasında kalay fiyatları yükselerek eylül bidayetinden 20.12.1939 da 255 3/4 sterlini bulduktan sonra 28.12.39 tarihinde yine 247 1/2 sterline düşmüştür. 1940 senesinin başlarında harbe kadar olan seviyesine yaklaşarak 23.1.1940 tarihinde 232 sterlini bulmuştur. Bunu müteakip aylarda kalay fiyatında yine istikrara doğru bir temayül şayanı dikkattir. 1940 senesi şubat nihayetinde 246 - 247 sterline çıkmış ve martın ilk haftasında hattâ 255 1/2 a kadar yükselmiştir.

1938 VE 1939 DA LONDRA PIYASASINDA AYLARA GÖRE
VASATI KALAY FİYATLARI
[Siling üzerinden]

New-York piyasasındaki kalay fiatlarının tahavvülüne gelince 1939 vasatı libere başına 50,323 senttir. Birinci kânun nihayetine doğru 49,75 den 50,25 e çıktıktan sonra 1940 ikinci kânunda düşmeye başlamış ve 22.1.40 tarihinde 45,25 hattâ 23.2.40 da 45,12 ye kadar düşmüştür. 1940 mart bidayetinde yine yükselerek 6.3.1940 tarihinde 47,625 senti bulmuştur.

Kurşun ve Çinko :

1939 senesinin dünya kurşun istihsalı aşağı yukarı 1938 yılı seviyesinde kalarak 1.723.000 tona baliğ olmuştur. Buna mukabil dünya kurşun istihlâkinde 145.900 ton veya % 8,93 nisbetinde bir tezayüd kaydedilmektedir. 1938 yılı istihlâki 1.634.600 ton iken 1939 senesinde kurşun sarfiyatı 1.780.500 tona varmıştır. Kurşun sarfiyatı artan memleketler arasında Fransa, Japonya, Sovyet Rusya dikkate şayandır. (İstatistik, fiat kısmında memleketlere göre kurşun istihlâkine müracaat). Beynelmilel piyasa da kurşuna olan talep harb dolayısıyla artmakta ve istihsalin teşvikine temel teşkil etmektedir. Bu cümleden Türkiye, Yugoslavya ve Bulgaristan kurşun madenlerindeki faaliyetin artması şayanı dikkattir.

Dünya kurşun sarfiyatının çoğalması stokların azalmasına sebep olmuştur. Amerika B. D. nin kurşun stoku 1939 eylülünde 118.000 ton iken 1.12.1939 tarihinde 58.100 tona indikten sonra 31.12.1939 tarihine cüz'i bir tezayüdle 58.800 tonu bulmuştur. Amerika B. D. nin kurşun imraratı harb yüzünden artmış ve birinci teşrinde 66.000 tona çıkmıştır. İkinci teşrin imraratı 64.400 ve birinci kânun 64.900 tona baliğ olmuştur. 1940 senesi bidayetindeki kurşun stoku ancak 6 haftalık bir ihtiyaca kâfi gelmektedir.

1940 senesi ikinci kânun ayında kurşun piyasası gevşek geçmiştir. Deniz seyriseferindeki müşkülât yüzünden Meksika kurşun istihsalini Amerika B. D. i piyasasına arz etmektedir, halbuki eskiden Meksika kurşunu Londra'ya sevk edilmekte idi.

Kurşun fiatlarına gelince Londra metal borsası kapanmadan evvel yani harbin arifesinde ton başına 16 1/2 - 16 9/16 sterlin arasında muamele gören kurşun, 1939 yılının sonuna doğru hükümetçe 25 sterline çıkarılmış ve 1940 senesi mart ortalarına kadar bu seviyede kalmıştır.

New-York piyasasında kurşun fiatının 1939 senelik vasatı libere başına 5,023 senttir. Temmuz ayından itibaren yükselmeye doğru yüz tutan kurşun birinci teşrin ayında vasatı olarak libresi 5,5 sente çıkmış ve 1940 senesi şubat nihayetine doğru 5 sente inerek mart başına kadar aynı seviyede kalmıştır. Ancak 1940 yılı mart başlarında 5,25 sente kadar yükselmiştir.

Dünya çinko istihsaline gelince 1939 senesinde 1.664.000 tona çıkarak 1938 senesi istihsaline nazaran 74.710 ton veya % 4,7 nisbeti gibi cüz'i bir tezayüd kaydetmektedir. İstihsalin artışında Amerika B. D. i başlıca rol oynamıştır. 1939 senesi zarfında Amerika B. D. i çinko istihsalini 414.581 tondan 485.000 tona çıkarmağa muvaffak olmuştur. Buna mukabil Amerika B. D. nin çinko istihlâki daha fazla çoğalarak 374.800 tondan 584.000 tona baliğ olmuştur. Neticede çinko stoku temmuzda 135.000 ton iken 31.12.1939 tarihinde 66.000 tona inmiştir.

1939 senesi dünya çinko istihlâkinde de 1938 e nazaran ehemmiyetli miktarda bir

tezayüd şayanı dikkattir. 1938 de dünya sarfiyatı 1.487.200 ton iken 1939 da 1.750.000 tona çıkmıştır. Sarfiyat artışında Amerika B.D. 210.000 ton, Almanya 25.000. ve İngiltere 23.300 ton ile iştirak etmektedir

Harp bidayetinde büyük adımlarla inkişâf eden Amerika'nın ağır sanayi faaliyeti sene nihayetinde yavaşladığı için çinko sarfiyatı birinci kânun 1939 da 53.500 tona inmiştir. Bu vaziyet karşısında çinko fiatları sene nihayetinde iki defa tenzilât görerek libresi 6,50 den 5,50 sente düşmüştür. Mart ayında çinko fiatı yeni bir gelişme kaydederek libre başına 5,75 senti bulmuştur.

Londra piyasasındaki çinko vaziyetine gelince harbin arifesinde ton başına 15 - 15 7/8 sterlin ile muamele gören çinko 1939 senesi nihayetine doğru hükümet tarafından 25. 15/— sterline çıkarılmıştır. Mart ortalarına kadar fiat, bu seviyede karar kılmış bulunmaktadır.

1938 ve 1939 senelerinde Amerika B. D. inde kurşun ve çinko aylık vasatı fiatlarını aşağıya dercediyoruz. (Libre başına dol. senti üzerinden):

A Y L A R	K U R Ş U N		Ç İ N K O	
	1 9 3 8	1 9 3 9	1 9 3 8	1 9 3 9
İkinci kânun	4,870	4,825	5,000	4,500
Şubat	4,632	4,805	4,813	4,500
Mart	4,500	4,824	4,417	4,500
Nisan	4,500	4,782	4,141	4,500
Mayıs	4,400	4,750	4,042	4,500
Haziran	4,148	4,800	4,131	4,500
Temmuz	4,882	4,854	4,745	4,516
Ağustos	4,900	5,043	4,750	4,719
Eylül	4,998	5,449	4,846	6,104
Birinci teşrin	5,100	5,500	5,012	6,500
İkinci teşrin	5,091	5,500	4,924	6,500
Birinci kânun	4,842	5,500	4,500	5,980
Senelik vasatı	4,739	5,053	4,610	5,110

Başlıca metaller faslına nihayet verirken İtalya ve Almanya'nın bakır, pirinç, kurşun gibi madenlerin ithalâtında bazı güçlükler yüzünden madenî mutfak ve ev eşyalarını millî müdafaa emrine toplamakta olduklarına işaret edelim. 1939 senesi nihayetinde İtalyan hükümetinin bir emirnamesi üzerine her ailenin mülkiyetinde bulunan ve cem'an iki kiloyu aşan bakır eşyayı belediyelere teslimi lâzım gelmektedir.

13.3.1940 tarihli bir emirname ile Almanya, hükümet reisinin doğum seneyi devriyesi münasebetile bütün bakır, pirinç, kalay ve sair madenî eşyanın millî müdafaa

emrine teberru edilmesini istemektedir. Harbin yedinci ayında alınan bu gibi tedbirler umumî vaziyetin salâha doğru gitmediğine bir delil teşkil etmektedir.

Altın ve Gümüş :

Son 8 - 9 sene zarfında sistematik bir şekilde artmakta olan dünya altın istihsalâtı, 1939 senesinde de 1938 e nazaran % 6,9 nisbetinde bir tezayüde 39.780.000 safî onzu bulmuştur. Yalnız Şimalî Amerika istihsalinde 1.223.000 onz gibi mühim bir artış kaydedilmektedir.

Dünya altın istihsalinde birinci mevkii alan Cenubî Afrika İttihadının 1939 yılı altın istihsalı 12.361.000 onza baliğ olmuştur. Bu miktar dünya yekûnunun aşağı yukarı üçte birini tutmaktadır. Altın istihsalı bakımından 1939 senesi bir rekor teşkil etmiştir. Transvalin 1939 altın istihsalı 95 milyon sterlin kıymetindedir ve 1940 senesi ilk ayında 1.135.482 onza çıkarak yeni bir rekor miktarı bulmuştur. Kilo-Moto altın istihsalindeki artış % 5 olup 8.638 Kg. a çıkmıştır. Romanya'nın altın istihsalı 252 Kg. bir tezayüde 2510 Kg. ı bulmuştur.

Aynı zamanda, harbi umumîde olduğu gibi, Avrupa'dan Amerika B. D. ine olan altın akışı artmıştır ve buna mukabil muharib memleketlerin altın stokları gittikçe fakirleşmektedir. Bu yüzden beynelmilel kredi, ticarî münasebetler ve para tedavülünde bir muvazenetsizliğin husule gelmesi tehlikesi mevcuttur. Altınsız kalan devletler dahilî ihtiyaçlarını kendi menbalarından temin yolunda «otarşi» hareketine baş vurmaktadır.

Dünya altın istihsalâtındaki tezayüde rağmen son aylar zarfında altın fiyatının yükselmesi şayanı dikkattir. 1939 bidayetinden ağustos ayına kadar Londra piyasasında 148 ilâ 148/7 şiling arasında muamele görmüş olan altın ağustos ayında 148/7 den aynı ayın nihayetine doğru 161 şilini bulmuştur.

Londra metal borsası kapandıktan sonra altın fiyatı eylül ortalarına doğru 168 şilinge çıkmış ve aynı seviyeyi mart 1940 ortalarına kadar muhafaza etmiştir.

Dünya altın istihsalı muntazam bir tezayüd kaydederken, gümüş istihsalı 1937 den itibaren bir gerileme göstererek 1937 de 275 milyon onzdan 1938 de 263 ve 1939 da ise 259,7 milyon onza düşmüştür. Yalnız Amerika B. D. nin istihsalinde 1.236.000 onz gibi mühim bir tenakus mevcuttur. Amerika B. D. i 1939 yılında gümüş mubayaasını da azaltmıştır. 1938 de 417 milyon onz iken 1939 yılı 341,4 milyon onza düşmüştür. Meksika ve Macaristan'ın para için kullanılan gümüş sarfiyatı da 1938 e nazaran azalmıştır. 1939 da endüstri ve sanatta kullanılan gümüş miktarı Amerika B. D. inde 34 milyon, İngilterede 15 ve Almanya'da 16 milyon onzu bulmuştur. Hindistan'ın 1939 yılında gümüş mubayaası 26 milyon onz ve muhtelif memleketlerin para için kullanılan gümüş sarfiyatı 9 milyon onza baliğ olmuştur.

Amerika B. D. nin gümüş mubayaa kanunu «Silver Purchase Act» hazinesindeki gümüş ihtiyatı miktarı itibarile altın ve gümüş stoklarının 1/3 ü bulmasını tesbit etmektedir. Son 5 1/2 sene zarfında Amerika B. D. gümüş ihtiyatı için 2,2 milyar onz satın almış ise de kanunî nisbet daha" elde edilmemiştir, çünkü Amerika B. Devletine olan altın akını daha kuvvetlidir.

1938 - 1939 senelerinde aylara göre İngiltere ve Amerika'da gümüş fiyatları aşağıdadır:

A Y L A R	NEW - Y O R K Onz başına dol. senti		L O N D R A Onz başına pens	
	1 9 3 8	1 9 3 9	1 9 3 8	1 9 3 9
İkinci kânun	44.750	42.750	19.895	20.305
Şubat	41.750	42.750	20.159	20.370
Mart	44.446	42.750	20.08	20.280
Nisan	42.750	42.750	18.883	20.031
Mayıs	42.750	42.750	18.731	20.123
Haziran	42.750	41.955	18.945	19.505
Temmuz	42.750	31.944	19.355	16.952
Ağustos	42.750	35.951	19.589	17.719
Eylül	42.750	36.956	19.300	22.178
Birinci teşrin	42.750	35.726	19.613	22.736
İkinci teşrin	42.750	31.750	19.834	23.378
Birinci kânun	42.700	34.956	20.083	23.263
Senevi vasati	43.225	39.052	19.523	20.570

Londra gümüş fiyatında ikinci teşrin 1939 dan itibaren bir tenakus kaydedilmektedir. Sene nihayetine doğru gümüş 23 5/16 ve 27.12.39 tarihinde 22 1/2 pens'e düşmüştür. 1940 senesi ikinci kânun ortalarına doğru 22 yi bulduktan sonra şubatta 20 1/4 pense kadar inmiştir. Nihayet mart bidayetinde cüz'i bir gelişme ile 21 1/8 pensi bulmuştur. New-York piyasasında 6.3.1940 tarihinde 34 3/4 sentten muamele görmüştür.

Demir ve Çelik :

Avrupa harbi ve bu harpde dünya piyasasının başlıca demir ve çelik müs tahsil ve tüccarları olan İngiltere, Almanya ve Fransa gibi devletlerin iştiraki dünya demir ve çelik endüstrisi vaziyetinde büyük tahavvülâta sebep olmuştur. Şimdiye kadar demir ve çelik ihtiyaçlarını daha ucuza Avrupa piyasasından temin eden ikinci derece memleketler dahilde ağır sanayilerini teşvik ederek demir ve çelik fabrikalarının tesisine girişmiş ve kendi ihtiyaçlarını kendi yurdlarında kapatmak yolunda cezrî tedbirler almış bulunmaktadırlar. Bu meyanda Hollanda birinci demir ve çelik fabrikasının temel taşını atmış, Türkiye Karabük demir ve çelik fabrikalarında istihsale başlamış ve Yugoslavya ihtiyacından fazla demir ve çelik istihsal ederek kısmen komşu memleketlere ihraca girişmiştir. Cezayir'de ilk defa olarak modern haddehane tesis edilmiştir. Mısır hükümeti yerli hurda demir ve çelikten azamî istifade maksadile ufak mikyasta olsa bile bir demir izabehanesinin tesisi uğrunda hususî sermayedarlarla anlaşmıştır.

İsveç ve Norveç, fabrikalarının kapasitelerini arttırmak için bazı tedbirler almakta ve su kuvvetlerinden istifade ederek yeni fabrikalar tesis etmektedir.

Brezilya demir cevher bakımından dünyanın en zengin memleketi olmasına rağmen senevi çelik istihsalı şimdiye kadar 80 - 85.000 tonu asmaktadır. Son zamanlarda Brezilya'nın demir endüstrisini tevsî maksadile Amerikan Unitet States Steel Korparasyonu ve Republic Steel Corp. tetkiklerde bulunmaktadırlar.

Cenubî Afrika İttihadı Pretoria şehrinde senevi 200.000 ton ham demir ve çelik istihsal eden bir fabrikaya malik ise de, bu miktar memleket ihtiyacının ancak üçte birini temine kâfi gelmektedir. Bundan dolayı, Avrupa harbi yüzünden demir ve çelik tedarikinde güçlüklerle karşılaşan Cenubî Afrika İttihadı, hükümetin yardımı ile mevcut fabrikaların tevsii uğrunda tedbirler almıştır.

Avusturalya demir ve çelik sanayiinin son senelerindeki inkişafı ana vatan olan İngiltere'ye senevi 200.000 ton ham çelik şevkine imkân vermektedir.

1939 senesi dünya çelik istihsaline gelince 1938 yılına nazaran % 25,3 nisbetinde bir tezayüd mevcuttur. 1938 senesinde 107.687.000 tonu bulan dünya çelik istihsalâtı 27.297.000 ton bir artışla 1939 senesinde 134.983.000 tona baliğ olmuştur.

Çelik istihsalâtının artışı bilhassa Amerika B. D. İngiltere ve Fransa'da şayanı dikkattir. Almanya'nın istihsalâtı aşağı yukarı bir milyon ton tezayüd kaydetmektedir. Başlıca memleketlerin 1938 ve 1939 senelerinde çelik istihsalâtı ve artış nisbetlerini aşağıya yazıyoruz. (Long ton 000 ilâvesile).

Memleketler	1 9 3 8	1 9 3 9	Artış	% Nisbeti
Amerika B. D.	28.693	47.533	18.840	65,66
İngiltere	10.398	13.500	3.102	29,83
Fransa	6.087	8.400	2.313	38,90
Almanya	22.922	24.000	1.078	4,70
Belçika	2.248	3.000	752	33,45
S. Rusya	18.150	18.500	350	1,93
İtalya	2.286	2.350	64	2,80
Japonya	6.000	6.300	300	5,00

1939 senesi dünya çelik istihsalâtında bir rekor kaydetmektedir. 1929 senesinde 118.763.000 tonu bulan çelik istihsalâtı 1933 de 67.177.000 tona geriledikten sonra yine yükselerek 1937 de 133.774.000 tona baliğ olmuştur. 1938 senesi yine bir gerileme yılı olarak kaydedilmiştir, ve dünya çelik istihsal yekûnu 107.687.000 tonu tutmaktadır. Şayanı dikkat bir şey varsa o da Amerika B. D. nin dünya çelik istihsalâtındaki hissesi 1929 tam %50 yi bulmasıdır. (56,5 milyon ton). Müteakkıp senelerde Amerika B. D. nin istihsal hissesi azalarak 1938 de 693.000 long tona inmiştir.

Amerika B. D. nin dökme demir istihsalı 1938 de 18.782.236 long ton olmuşken, 1939 da 31.533.370 tona çıkarak 12.751.134 veya %67,89 nisbetinde bir tezayüd göstermektedir. Aynı zamanda Amerika B. D. nin demir ve çelik ihracatı artarak 1939 da

5.475.992 tona baliğ olmuştur. Bundan maada 3.347.291 t. hurda demir ile 1.602.514 ton haddelenmiş çelik ihraç edilmiştir. Maamafih 1940 senesi bidayetinden itibaren Amerika B. D. nin demir ve çelik endüstrisinde bir gerileme şayanı dikkattir. Çelik fabrikalarının meşguliyet dereceleri son haftalar zarfında kapasitelerinin %65 inden % 63 üne düşmüştür. Buna mukabil 1940 ikincikânunda 3,6 milyon tonu bulan ham demir istihsali şubat ayında 3,3 milyon tona inmiştir.

Beynelmilel demir piyasasında umumiyet itibarile muvakkat bir gerilemeden sonra yine istikrara doğru bir temayül kaydedilmektedir. Bilhassa Belçika demir endüstrisi büyük bir faaliyet ve inkişaf göstermektedir. Brüksel'de 500.000 frs. bir sermaye ile «Comptoir des fontes de Moulage» tesis edilmiştir. Bu daire ham demir ve sair izabehane mamulâtı ticareti ile meşgul olacaktır. 15.2.1940 tarihinde İngiltere'den Belçikaya 245.000 tonluk yarı işlenmiş çelik için bir sipariş gelmiştir. Fransa'ya yakında 1000 adet gaz vazonu teslim olunacaktır; Cenubî Amerika Kongosu ve Siyam tarafından travers siparişi yapılmıştır.

Piyasadaki istikrar İngiltere, Fransa ve Belçika demir ve çelik fiatlarına yapılan zamdan da tebarüz etmektedir. İngiltere'de 1. 2. 1940 tarihinden itibaren cüz'î bir fiat yükselişi mevcuttur. Ham demirin long ton başına 3 şiling ve çelik fiatlarına vasatı olarak 18 - 20 şiling bir zam yapılmıştır. Fransa piyasasında fiat yükselmesi neticesinde beyaz tel 100 kilosu 225 ten 235 frs'a, galvanize tel 233 den 244 frs'a çıkmıştır. Tel fiatlarına yapılan zam %3 ilâ 5 arasındadır. Demir halitaların fiatları da aynı seviyede bir zam görmüşlerdir. Fabrikalar tam bir kapasite ile çalışmakta ve amele kadrosu kısmen müstemlekeden temin edilmektedir. İngiltere'de 5. 3. 1940 tarihinden itibaren 1938 denberi ilk defa olarak hurda demir ve çelik fiatlarına vasatı 5 ilâ 10 şiling bir zam yapılmasına hükümet tarafından müsaade verilmiştir.

Taşkömür ve Liğnit :

1939 senesine ait dünya taşkömür istihsalini bildiren rakamlar elimizde olmakla beraber münferit memleketlerin istihsallerindeki artış, ağır endüstrinin bu branşında da umumî bir kalkınma mevcut olduğuna işaret etmektedir. Mecmuamızın 1 - 18 sayısında işaret ettiğimiz veçhile 1939 ilk 9 ay istihsali 1938 yılının aynı aylarına nazaran %8 nisbetinde bir tezayüd kaydetmektedir.

Maamafih, eylül başından itibaren Avrupanın başlıca taşkömür memleketlerinde seferberlik ilânı yüzünden taşkömür istihsalindeki tezayüd nisbetinin, senenin son dört ayında düşmüş olacağı kolayca tahmin edilebilir.

Sovyet Rusyanın 1939 yılı taşkömür istihsali evvelki seneye nazaran %9,2 nisbetinde bir tezayüdle 124,4 milyon tonu bulmuştur. Japonya 1939 da 54,5 milyon ton taşkömür istihsal etmiştir ki, bu miktar 1938 istihsalinden 1,5 milyon ton fazladır. Belçika istihsalinde de %5 - 6 nisbetinde bir tezayüd mevcuttur. Hollanda'nın 1939 senesindeki taşkömür istihsali cüz'î bir artışla 12.860.000 tona baliğ olmuştur. Buna mukabil Yugoslavya istihsalâtı 450.939 tondan 1939 da 443.412 tona inmiştir. Fakat Yugoslavyanın liğnit istihsali 1938 senesinde 5.290.875 ton iken 1939 yılında 5.604.110 tona çıkmıştır.

1940 senesi bidayetinde ise Belçika'nın taşkömür istihsali bir terakki kaydede-

rek ikincikânun ayında 2.616.190 ve şubatta 2.616.201 tonu bulmuştur. Buna mukabil 1939/40 kış mevsimi fazla sert ve fırtınalı olması yüzünden İngiltere kömür ocakları bir müddet için tatil edilmiş ve bu yüzden istihsal azalmıştır. Neticede İngiltere bitaraf devletlere olan kömür satışını son derece tahdit etmek mecburiyetinde kalmıştır. Hollanda'nın 1939 senesi ihracatı da 1938 e nazaran üçte bir nisbetinde azalarak 3.290.000 tona inmiştir. Hollanda'nın kok ihracatı ise bir sene zarfında 2,17 milyon tondan 2,30 milyon tona yükselmiştir.

İtalya'nın 1939 yılı taşkömür istinsali 1.930.000 tona çıkmış ve 1938 yılı istihsaline nazaran % 42 nisbetinde bir tezyüd kaydetmektedir. Liğnit istihsalindeki artış % 25 i bulmuş ve miktar itibarile 1.060.000 tona çıkmıştır. İtalya'nın dahilî istihlâki ihtiyaca kâfi gelmediğinden komşularından senevî 12 milyon ton taşkömür ve liğnit ithal etmek mecburiyetindedir.

Harp yüzünden navlun fiatlarının artması ve iaşe masraflarının çoğalması kok ve kömür fiatlarının çıkmasına sebep olmuştur. Financial News gazetesinin bir tebliğine göre 4.3.1940 tarihinden itibaren Bunker kömürünün beher longtonuna 5 şil. zam yapılmıştır. Belçika'da taşkömür fiatları ton başına 4 - 5 frs. bir zam görmüştür. İtalyada, gömür fiatlarına vasatî olarak %5 ve antrasit fiatlarına % 10 zam yapılmasına Korporasyon Nezaretince müsaade edilmiştir.

Aynı zamanda taşkömürce fakir memleketlerde sarfiyat tahdidi ve istihlâkin sıkı bir kontrol altına alınması gibi tedbirlere başvurulmaktadır. İtalya 1. 3. 1940 tarihinden itibaren ecnebi kömür nevelerini ancak vesika mukabili satmaktadır. Ev teshinatı için yalnız yerli kömür ve liğnit kullanılmaktadır. Norveç'te Levazım Nozırlığı nezdinde bir mahrukut bürosu tesis edilerek dahilî kömür sarfiyatı kontrol altına alınmıştır.

Harp yüzünden taşkömür navlununun yükselmesi de şayanı dikkattir. Harp bi-dayetine kadar İngiltere'den Akdeniz limanlarına navlun ton başına 6 ilâ 7 şiling iken son zamanlarda 17,20 şilinge çıkmıştır; Cardiff'den Buenos - Aires'e 31 şiling, Wales'ten Brezilya'ya 30 şiling ve Wales'ten Cebelitarık'a 16 şilingdir.

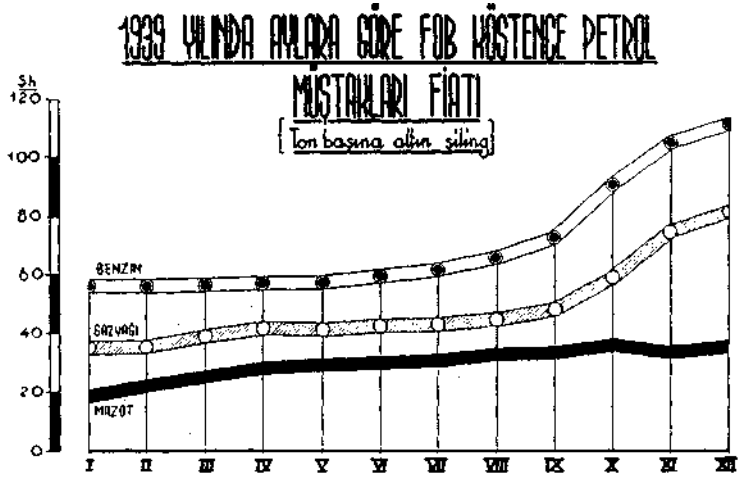
Son bir sene zarfında İngiliz limanlarında taşkömür ve kokun fob fiatlarındaki temevvüç aşağıdaki cetvelde gözükmektedir: (Long tonu sterlin şil. ve pens üzerinden):

Kömür nevi	9.3.939	7.3.940	Kömür nevi	9.3.939	7.3.940
Lancashire ev teshinatı I nevi	1. 9.3	1.11.3	North. endüstri	0.15.6	0.18.6
Cannock ev teshinatı I nevi	1.16.0	1.19.0	» ufak	0.15.6	0.18.6
Glasgow » » I nevi	0.18.9	1. 3.6	Lancashire endüstri	1. 0.6	1. 3.6
Swansea antrasiti	1.16.0	1.16.6	» kuru	0.15.0	0.17.0
Cardiff Patent nevi	1. 6.6	1. 7.6	Glasgow endüstri	0.19.9	1. 4.6
» endüstri I	1. 3.6	1. 7.0	» ayıklanmış	0.19.9	1. 4.3
Durham gaz kömürü	0.19.0	1. 2.6	Kok alefâde	1. 8.0	1.15.6
Cardiff ufak	0.15.3	0.18.9	İzabe koku	1. 7.0	1.15.0

Petrol :

Son alman malûmata göre 1939 senesinde dünya petrol istihsalâtı 1938 e nazaran 6.115.907 ton veya % 2,2 nisbetinde cüz'i bir tezayüdle 284.105.489 tona baliğ olmuştur. Bu artışa Amerika Birleşik Devletleri 8,13 milyon, Sovyet Rusya 704.000 ton ve Venezuelâ 2.735.000 tonla iştirak etmektedir. Buna mukabil Peru istihsalâtı 9.009.885 tondan 1939 senesinde 1.798.557 tona inmiştir. Suudî Arabistan ve Mısır istihsalleri ise 1938 e nazaran bir kaç misli artmıştır.

Mötrölere istinad eden asrî harb ve millî müdafaa için stoklar teşkili yüzünden dünya petrol istihsalâtı 1938 senesine nazaran oldukça bir tezayüdle 289.126.100 tonu bulmuştur. Muharib devletlerin benzin ihtiyacı harb zamanında 1914-18 seneleri gösterdiği gibi normalin 4 - 5 misline çıkmaktadır. Sivil sarfiyatta ciddî bir tahdide rağmen muhariblerin petrol sarfiyatının mühim bir miktarda artmış olduğu muhakkaktır.

Mayn harbi Amerika'dan petrol ihracatını güçleştirmektedir. Bundan dolayı Fransa'da 1.3.1940 tarihli bir emirname ile şimdiye kadar serbest olan petrol satışı hükümet dairelerinin kontrolüne tâbi tutulacaktır. Seyrüsefer için benzin sarfiyatında azamî iktisada riayet edilmeğe çalışılmaktadır. Benzin fiatları 19.2.1940 tarihinde 300 frs'den 411 franka yükselmiştir.

Almanya, terkebî petrol fabrikalarının faaliyetini teşvik ve yeni fabrikalar tesis etmesine rağmen petrol ihtiyacını temin hususunda güçlüklerle karşılaşmaktadır. Benzin tasarrufu maksadile nakliyat vasıtalarının miktarı azaltılmış ve bir emirname ile otomobillerin sür'ati saatte 28-40 Km. ye indirilmiştir.

Hollanda, Yugoslavya ve İtalya'da benzin satışı tahdid edilmiş ve Mısır maliye nezareti petrol istihsal ve ticaretini hükümet kontrolü altına almıştır. Romanya petrol komiserliği ihdas ederek bu branşta cezrî tedbirler almağa başlamıştır. Velhasıl Amerika hariç olmak üzere bütün kıt'alarda petrol meselesi idare adamlarını ciddî bir şekilde işgal etmekte berdevamdır.

Petrola olan rağbet ve nakliyatın güçleşmesi yüzünden Avrupa'da petrol fiatları hızla yükselmektedir. Son 12 ay zarfında fob Köstence petrol müşterilerindeki yükselisin cetvelini aşağıya yazıyoruz. (Ton başına altın şiling üzerinden):

Petrol müstakları	4.3.1939	5.3.1940	Artış	% nisbeti
Hafif benzin	56/9	122/-	65/3	114,98
Ağır *	42/6	99/-	56/6	132,94
Gazolin	41/6	99/-	57/6	138,55
Gazyığı	38/8	93/-	54/4	140,50
Motör yağı	38/8	86/-	47/4	122,39
Mazot + 34/40 ⁰	24/5	41/-	16/7	67,91
Mazot + 10 ⁰	25/6	42/3	16/9	65,69

M. T. A.

